

Els programes de qualificació professional inicial de les Illes Balears. Bases per a un diagnòstic

Joan Amer Fernàndez

RESUM

Els programes de qualificació professional inicial (PQPI) tenen com a objectiu la prevenció de l'abandonament educatiu primerenc mitjançant una qualificació laboral que els alumnes podran acreditar en el mercat de treball. També, a través d'un mòdul voluntari, constitueixen una via alternativa per a l'obtenció del títol d'ESO. En contextos turístics com el de les Illes Balears, amb una incidència significativa de l'abandonament primerenc, aquests programes tenen una rellevància especial. En el present capítol, es duen a terme 30 entrevistes semiestructurades a alumnes, professors-tutors, pares i orientadors d'instituts de zones turístiques de totes les Illes Balears. Aquest treball de camp es duu a terme amb dos objectius: el primer objectiu és conèixer el funcionament dels PQPI a partir de les valoracions dels actors implicats i el segon objectiu és analitzar els discursos sobre l'educació del professorat-tutor del PQPI, discursos que es mouen principalment entre els models de l'educació com a tutela i l'educació com a relació mestre-aprenent.

RESUMEN

Los programas de cualificación profesional inicial (PCPI) buscan la prevención del abandono educativo temprano a través de garantizar una cualificación laboral que los alumnos podrán acreditar en el mercado de trabajo. También, mediante su módulo voluntario, constituyen una vía alternativa para la obtención del título de ESO. En contextos turísticos como el de las Illes Balears, con una incidencia significativa del abandono educativo temprano, estos programas tienen especial relevancia. En el presente artículo, se llevan a cabo 30 entrevistas semiestructuradas a alumnos, profesores-tutores, padres y orientadores de institutos de zonas turísticas de todas las Illes Balears. Este trabajo de campo se lleva a cabo con dos objetivos: el primer objetivo es conocer el funcionamiento de los PCPI a partir de las valoraciones de los actores implicados y el segundo objetivo es analizar los discursos sobre la educación del profesorado-tutor del PCPI, los cuales que se hallan principalmente entre los modelos de la educación como tutela y la educación como relación maestro-aprendiz.

I. INTRODUCCIÓ

Els programes de qualificació professional inicial (PQPI) constitueixen una mesura de flexibilització del sistema educatiu amb l'objectiu d'aconseguir que un percentatge d'estudiants més elevat finalitzi l'ensenyament obligatori. A la vegada, es tracta d'un dispositiu de transició tant en el sistema educatiu postobligatori com en el mercat laboral. En paraules de Marhuenda (2006, 17), els PQPI «cumplen un papel a caballo entre la enseñanza básica, la compensación educativa, la preparación profesional inicial y la orientación para la inserción sociolaboral».

El primer objectiu del capítol és valorar el funcionament en conjunt dels PQPI a partir de les valoracions dels professors-tutors, els alumnes, els pares i els orientadors. El segon objectiu és recollir les reflexions dels professors sobre les seves pràctiques com a professors-tutors de PQPI. En aquest sentit, s'analitza quin pes atorguen als factors vocacional, acadèmic i flexible en l'aplicació del PQPI. Ambdós objectius s'emmarquen en l'objectiu més general d'estudiar els PQPI com a polítiques

compensatòries de l'abandonament escolar primerenc. La investigació es duu a terme en un context turístic, el de les Illes Balears, la comunitat autònoma de l'Estat amb més abandonament. Les entrevistes tenen lloc en instituts de zones turístiques per conèixer de prop quins discursos i pràctiques del PQPI tenen lloc en aquests escenaris amb alt abandonament escolar lligats a l'economia turística (Amer 2011; Calero 2006).

1.1 Els programes de qualificació professional inicial (PQPI)

Els programes de qualificació professional inicial (PQPI), establerts en el capítol 30 de la LOE (Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació), són hereus dels programes de garantia social (PGS). La finalitat dels PQPI, segons la llei, és que els alumnes aprenguin les competències adequades per a una qualificació de nivell I del Catàleg Nacional de Qualificacions Professionals i «que tinguin la possibilitat d'una inserció sociolaboral satisfactòria i amplii les seves competències bàsiques per continuar els seus estudis» (LOE 2006, article 30). Pel que fa a l'estructura i de cara a la implementació a les comunitats autònomes, la LOE determina que els programes PQPI han d'incloure tres tipus de mòduls: 1) uns mòduls específics de caràcter professional, vinculats a ocupacions o professions del Catàleg nacional de qualificacions professionals; 2) uns mòduls de caràcter general per a l'ampliació de competències bàsiques, i 3) uns mòduls voluntaris per obtenir el títol d'ESO.

A les Illes Balears, en la seva adaptació de la normativa estatal, els programes de qualificació professional inicial (PQPI) es dirigeixen a alumnes de la franja d'edat dels 15 als 21 anys. El Govern autonòmic determina, a través del seu butlletí oficial, que aquests programes tenen com a objectius, en primer lloc, facilitar que l'alumnat pugui continuar la seva formació; en segon lloc, connectar les necessitats del sistema educatiu i el productiu; en tercer lloc, proporcionar a l'alumnat una formació pràctica a l'empresa —perquè es familiaritzi amb la dinàmica del món laboral— i, en quart lloc, possibilitar a l'alumne l'obtenció del títol de l'educació secundària o encaminar-lo a l'obtenció del nivell I del Catàleg nacional de qualificacions professionals (*Butlletí Oficial de les Illes Balears*, BOIB, 50 extr., 6-IV-2009). També tenen com a finalitat subministrar a l'alumne una experiència i un entorn, de tipus laboral, en què se senti valorat, perquè potser això no succeeix quan està en el si de la institució escolar (<<http://formacioprofessional.caib.es>>). Els PQPI són impartits per centres escolars, mentre que fins al curs 2011-2012 també existien els equivalents CAPI (cursos d'aprenentatge professional inicial) que eren impartits per entitats privades sense ànim de lucre, associacions empresarials sense ànim de lucre, centres educatius privats sostinguts amb fons públics i ajuntaments.

Els programes de qualificació professional inicial estan destinats a (BOIB, 50 extr., 6-IV-2009):

- a) joves escolaritzats en greu risc d'abandonament escolar i/o en situació d'absentisme;
- b) joves desescolaritzats amb fort rebuig cap a la institució escolar que abandonaren de manera primerenca, però que ara mostren interès per reincorporar-se a l'educació regulada;
- c) joves sense titulació amb necessitat d'una qualificació professional per poder accedir ràpidament al mercat laboral;
- d) joves amb necessitats educatives especials, als quals es pugui facilitar una inserció laboral amb aquests programes.

QUADRE I. MATRICULATS I AVALUATS EN PROGRAMES DE QUALIFICACIÓ PROFESSIONAL INICIAL A LES ILLES BALEARS. CURSOS 2009-2010 I 2010-2011

	Matriculats	Avaluats
2009-2010	882	850
2010-2011	990	938

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats, Govern de les Illes Balears, 2011

A la taula I s'aporta informació en dades absolutes sobre l'abandonament d'aquests programes a les Illes Balears. En el curs 2009-2010, el percentatge d'abandonament de PQPI se situava en el 3,6%. En el curs 2010-2011, l'abandonament era del 5,3%. Aquestes dades no inclouen les xifres relatives als mòduls voluntaris de PQPI. Per fer-nos una idea del volum d'alumnes acollits en aquests programes, el total d'estudiants matriculats a 4rt d'ESO (nivell que correspondria cursar a la majoria dels participants de PQPI i CAPI) el 200-2008 era de 7.916. D'aquests, no s'avaluaren o no es promocionaren un total de 3.455, un 46,6%. Aquell mateix curs acadèmic el nombre d'alumnes en els PQPI va ser de 905 (Conselleria d'Educació i Cultura 2011).

Fernández Enguita et al. (2010) assenyalen que els programes de qualificació professional inicial (PQPI) de les distintes conselleries d'educació autonòmiques són programes de formació i no pròpiament escolars segons els estàndards de la Unió Europea. Aquests autors afegeixen que cal tenir en compte, a més, l'inconvenient que suposa que aquests programes siguin computats per la UNESCO com a polítiques per a l'ocupació, no com a polítiques contra l'abandonament. Els PQPI són considerats programes de preparació per a l'ocupació i els alumnes que hi participen són computats per la UNESCO dins de l'abandonament escolar.

L'extensió de l'ensenyament obligatori fins als 16 anys amb la LOGSE fa necessària la creació de dispositius específics per fer front a les noves tipologies d'abandonament i fracàs escolar lligades a la «retenció» dels alumnes fins als 16 anys. És en aquest context que sorgeixen primerament els programes de garantia social i després els PQPI. La prolongació de l'obligatorietat fins als 16 anys comportà posposar la separació de l'alumnat entre la via acadèmica i la via professional (abans de la LOGSE era als 14 anys), de manera que romanien a les aules joves de 15 anys amb poca predisposició a estudiar (Merino et al. 2006; Fernández Enguita et al. 2010).

Aramendi et al. (2011) determinen, en el seu estudi sobre els PQPI al País Basc, que l'alumnat de PQPI valora positivament aquest programa, en especial les tasques pràctiques, relacionades amb la realitat, la possibilitat d'eleger tasques i la possibilitat de canviar d'activitat. En relació amb l'alumnat, Vega i Aramendi (2010b) argumenten que hi predomina una sensació de falta d'adaptació i encaix en el sistema escolar. Els alumnes apunten poca entesa amb els professors a l'ESO i valoren l'atenció que troben als PQPI. En relació amb el professorat, Vega i Aramendi (2010b) assenyalen que es requereix que els docents tinguin un elevat nivell d'implicació en els programes i també que siguin conscients que constitueixen un referent per a l'alumnat. A l'últim, en l'estudi dels dispositius alternatius a la via ordinària de l'ESO, com els PQPI, també cal tenir en compte la perspectiva emocional i la de gènere (Hornillo 2009).

1.2 Els discursos i les pràctiques del professorat dels PQPI

Segons Bernad i Molpeceres (2006), el professorat es troba cada vegada més en la contingència de convertir-se en professionals polivalents, flexibles i adaptables, i se subratllen els seus rols de tutors, animadors pedagògics i orientadors. L'anàlisi d'aquests autors parteix de l'aplicació en l'àmbit educatiu de la perspectiva teòrica de Boltanski i Chiapello (2002), segons la qual la flexibilitat i la capacitat d'adaptació a objectius canviants constitueixen el nou discurs de l'economia global. Bernad i Molpeceres (2006) argumenten que els programes de garantia social i els PQPI, com a instruments contra el fracàs educatiu i instruments que se situen en els marges del sistema educatiu, són exemples de la flexibilització en l'àmbit educatiu.

El present capítol pren com a referència les línies discursives identificades per Bernad i Molpeceres (2006) entre el professorat de programes de garantia social del País Valencià i les aplica al cas dels professors de PQPI de les Illes Balears, amb l'objectiu de contrastar quins discursos es reproduïxen entre el professorat balear. Les línies discursives identificades pels autors de la Universitat de València són:

- 1) El discurs de l'educació com a relació de tutela: el docent exerceix un rol de guia i exemple. Importància dels hàbits.
- 2) El discurs de l'educació com a relació mestre-aprenent: l'objectiu és que l'alumne adquireixi hàbits productius i de disciplina.
- 3) El discurs de l'educació com a relació d'apoderament: pràctica docent orientada a la participació activa de l'alumnat.
- 4) El discurs de l'educació com a relació d'intermediació: centralitat del rol mediador del docent i de l'alumne com a emprenedor o «empresari de si mateix».

2. METODOLOGIA

Treball de camp. Es duen a terme 30 entrevistes qualitatives amb format obert semiestructurat, amb una disposició d'escolta activa i metòdica (Bourdieu 1999). Les entrevistes es distribueixen de la manera següent entre membres de la comunitat educativa de les Balears (instituts d'ensenyament secundari):

- 12 entrevistes a professors-tutors de PQPI
- 9 entrevistes a alumnat de PQPI, tant del mòdul bàsic com del mòdul voluntari
- 5 entrevistes a orientadors d'institut d'ensenyament secundari
- 4 entrevistes a mares i pares d'alumnat de PQPI

La mostra d'entrevistes és coherent amb l'objectiu de la investigació de prioritzar els instituts de zones turístiques o costaneres. Pel que fa a la distribució territorial per illes i de manera proporcional

a la població de cada una, es fan 11 entrevistes en instituts de la badia de Palma, 7 a Mallorca nord-levant, 4 a Menorca i 5 a Eivissa.

QUADRE 2. DISTRIBUCIÓ PER GÈNERE

	Alumnat	Professorat	Orientadors	Mares/pares
Dona	33% (3)	33% (4)	80% (4)	50% (2)
Home	66% (6)	66% (8)	20% (1)	50% (2)

En la distribució per gènere dels entrevistats influeix la presència més elevada d'alumnat masculí als PQPI. Succeeix el mateix amb el professorat, en part a causa del pes històric del professorat masculí en els mòduls específics de format taller (del tipus mecànica, electricitat...).

QUADRE 3. DISTRIBUCIÓ DELS PROFESSORS-TUTORS ENTREVISTATS SEGONS EL MÒDUL

Mòdul específic	Mòdul de competències bàsiques	Mòdul voluntari
6	4	2

El PQPI conté un mòdul específic orientat a l'aprenentatge d'una professió i un mòdul de competències bàsiques que repassa continguts de matemàtiques, llengües, ciències naturals i socials de 1r i 2n d'ESO. El mòdul voluntari és un segon any orientat a l'obtenció del títol d'ESO i amb continguts principalment de 3r i 4t d'ESO.

Anàlisi de les dades. S'utilitza el programa NVivo9 per a l'anàlisi de contingut de les entrevistes a través del buidatge de les entrevistes a partir d'un arbre de continguts o ítems a estudiar.

3. RESULTATS

Els resultats es presenten en dos grans grups segons la seva relació amb el primer o el segon objectiu del capítol. El primer objectiu és la descripció del funcionament dels PQPI a partir de les aportacions dels entrevistats (tutors, alumnes, pares i orientadors). En relació amb aquest primer objectiu, es recullen les contribucions relatives al format i la utilitat del PQPI, el perfil de l'alumnat i les seves relacions amb els professors-tutors i, també, el rol de les famílies. El segon objectiu és analitzar els discursos dels tutors sobre les seves pràctiques en un entorn com el PQPI. En relació amb aquest segon objectiu, se subratllen els discursos de l'educació com a relació de tutela i com a relació mestre-aprenent.

3.1 El funcionament dels PQPI

Format i continguts dels PQPI

Pel que fa al format i els continguts del PQPI, tant els alumnes com els professors-tutors coincideixen a subratllar les diferències amb l'ESO i el seu contingut més accessible i flexible:

Està bé. No és difícil. Té un nivell que està bé i et dona sortides per a l'ESO. (Alumne 1, Menorca)

No té res a veure amb l'ESO. T'ajuden més. L'ajuda és millor i va bé. Els professors també estan més per tu perquè no és una classe tan gran i es poden centrar més en tu. (Alumne 1, Eivissa)

Un nivell baixet per a ells, perquè, és clar, ells han de progressar i, una vegada han progressat, comencen a posar-se al seu lloc. (Tutor 1, badia de Palma)

També s'assenyala els papers que tenen l'ofici i la pràctica en aquests programes: Jo per a la teòrica som dolent; a mi les coses teòriques no m'entren. Qualsevol cosa pràctica m'entra més, perquè ho veig, veig com ho faig o veig com ho fa el professor i jo ho faig [...]. Quan ens varen dur al taller ja vaig pensar «això m'agradarà», perquè al taller ja vèiem les eines, començàvem a tocar motors, cotxes dels professors que arreglàvem nosaltres. (Alumne 1, Mallorca nord-llevant)

Una variable important és que tenen un percentatge rellevant d'hores, diguem-ne, d'activitats no acadèmiques que, per ells, evidentment, són motivadores. Ja és un tema que els interessa més i, concretament a jardineria, que surten fora del recinte educatiu i s'esplaien... D'aquesta manera, els pots enganxar. (Orientador 3, badia de Palma)

Entre els motius d'elecció, l'alumnat destaca la utilitat del programa, especialment com a itinerari alternatiu per a l'obtenció del títol d'ESO:

En realitat està bé perquè guanyes més que amb l'ESO. Fent el PQPI tens el títol d'una professió en concret més l'ESO. (Alumne 3, Eivissa)

Em vaig apuntar en aquest per tenir un títol i treure'm el graduat. Per tenir qualche cosa [...]. Tens més possibilitats que t'agafin, si tens un títol de qualche cosa. (Alumne 2, badia de Palma)

Itinerari més fàcil, no tan exigent, una solució, una manera de tenir els alumnes escolaritzats, perquè tinguin una oportunitat. (Pare 1, Mallorca nord-llevant)

Els el que volen és tenir el títol, tots, sense esforç, sense treballar i pensen que el PQPI és una via fàcil per treure's el títol. (Orientador 2, Mallorca nord-llevant)

Molts alumnes, si no estiguessin al PQPI, estarien fora del sistema educatiu. (Tutor 1, Eivissa)

Alguns pares decideixen que el seu fill o la seva filla faci el PQPI com a manera d'evitar que es quedi a casa sense fer res:

Important el tema dels hàbits; que es llevi al matí i hagi d'anar a qualche lloc, com nosaltres que hem d'anar a treballar. Que no es quedi a casa sense fer res, mirant el televisor. (Pares, badia de Palma)

El PQPI va ser una sortida, perquè jo de cap manera volia que deixàs els hàbits. (Mare 2, Mallorca nord-llevant)

Alumnat

A les entrevistes ha aparegut el debat actitud/aptitud, en què s'ha dit que els alumnes tenien poca motivació a l'ESO, malgrat que sovint són estudiants amb capacitat. Vegem-ne alguns exemples:

Com que tots diuen que el PQPI és de beneits... (Alumne 1, badia de Palma)

Joestic aquí no per no estudiar, sinó per ser gandul. (Alumne 3, Eivissa)

Els PQPI són nins que ja fracassaven a primària i que a secundària continuen fracassant. És una història de fracàs escolar reiterat i al final arriben aquí perquè realment mai els va anar bé l'estudi. (Orientador 2, badia de Palma)

En un PDC (programa de diversificació curricular) hi poses aquells alumnes que tenen interès i hàbits de treball però que els costa i, en canvi, dins un PQPI poses aquells alumnes molts dels quals no tenen cap problema cognitiu. De fet, fins i tot són nins brillants. Podrien ser brillants des del punt de vista de les seves aptituds. És clar que, per una problemàtica x, associada, són nins acadèmicament fracassats i, evidentment, amb abandonament. (Orientador 3, badia de Palma)

En relació amb la baixa autoestima i la inseguretat dels alumnes, Vega i Aramendi (2010a) afirmen en el seu estudi que l'experiència negativa viscuda en l'educació primària i secundària comporta dubtes sobre les seves pròpies capacitats. A les nostres entrevistes es troben resultats similars relatius a les inseguretats dels alumnes:

Necessiten molt suport. Venen dient «jo no en sé, jo no puc». Sí que pots, intenta-ho. (Tutor 2, Eivissa)

Jo el que veig, dels que queden, perquè n'abandonen molts, és que tenen una inseguretat tremenda. I tota aquesta inseguretat dona lloc a tota la conflictivitat que trobam dins l'aula. (Tutor 2, Menorca)

Relacions professor-alumne

A les entrevistes, es destaca la relació diferent i més propera que tenen els professors-tutors amb l'alumnat de PQPI. Les afirmacions dels alumnes entrevistats van en una direcció semblant als resultats de l'estudi de Vega i Aramendi (2010b) en el sentit que, en conjunt, estan contents amb la manera de treballar dels seus professors en aquests programes:

D'estar tantes hores amb ells, els tenim confiança. Moltíssim millor que tenir cada professor una hora. Els professors també estan més per tu. Al no ser una classe tan gran, es poden centrar més en tu. (Alumne 1, badia de Palma)

Ens ho contam tot i parlam de tot amb ells. I sempre parlam i parlam. (Alumne 3, badia de Palma)

També els professors-tutors avaluen les seves relacions amb els alumnes:

Tenc un caràcter bastant distanciat dels alumnes. Això aquí no ho he pogut fer, és impossible. No funciona, no funciona com un 4rt d'ESO normal on les normes han de ser moltíssim més estrictes i ningú pot parlar, aquí no. I és clar, que tinguin més confiança amb jo significa que hi ha més comentaris i que la classe va un poc d'aquella manera. (Tutor 1, Mallorca nord-llevant)

Ser molt flexible amb els alumnes. Com més dur t'hi poses, els resultats són molt pitjors. Has de flexibilitzar molt. Has de negociar molt amb ells, saber negociar. (Tutor 3, badia de Palma)

Alguns professors parlen dels distints resultats segons si el professor adopta un rol de «pastor» o de «sergent»:

Fas de pastora, guiant-los, pel camí que han de fer o que tu creus que han de fer. Quan veig alguna cosa que està malament, intent que ells ho assimilïn; això no es fa perquè pot tenir aquestes conseqüències. (Tutora 2, Eivissa)

Va ser difícil triar un paper davant els alumnes. Al principi, quan vaig veure el panorama, vaig dir: «he fer de sergent, els he de disciplinar». Vaig intentar mantenir-los a ratlla, però no funcionava perquè aquesta no és la meva personalitat i, al final, va en funció de la teva personalitat. (Tutor 2, Menorca)

El rol de les famílies

Tutors i orientadors coincideixen a assenyalar l'escassa implicació de les famílies en bona part dels casos, escassa implicació relacionada en part amb els historials de fracàs escolar de l'alumnat i els freqüents perfils d'exclusió social:

Els alumnes que vénen aquí no vénen només amb problemes de la part acadèmica, vénen amb problemes de la part econòmica de ca seva, amb problemes de la part emocional de ca seva. (Tutor 2, Mallorca nord-llevant)

Totes les famílies estan d'acord amb el PQPI perquè són famílies que normalment ja passen olímpicament dels al·lots, vull dir, són nins amb pares que ja no saben què fer-ne d'ells, en tots els aspectes. I és clar, tu els vens el PQPI com allò que és: la possibilitat de recuperar aquell nin i fins i tot reconduir-lo cap a un cicle formatiu. (Orientador 3, badia de Palma)

Hi ha poca implicació familiar. Els al·lots que arriben al PQPI arriben després d'una història de fracàs escolar que comença a primària. Per tant, els pares quan arriben aquí també són pares cremats de tenir males notícies de l'escola, dels al·lots que treuen males notes. (Orientador 2, badia de Palma)

3.2 Els discursos de l'educació en els PQPI

Pel que fa al segon objectiu de l'article, l'anàlisi dels discursos dels professors-tutors de PQPI, hem trobat a les entrevistes elements del discurs de l'educació com a relació de tutela i com a relació mestre-aprenent, tal com el plantegen Bernad i Molpeceres (2006). En canvi, no s'hi han trobat elements significatius dels discursos de l'educació com a relació d'apoderament i com a relació d'intermediació, també assenyalades pels professors valencians.

El discurs de l'educació com a relació de tutela

En els components del discurs de l'educació com a relació de tutela trobats a les entrevistes, té centralitat l'aprenentatge dels hàbits:

M'estim més que es formin com a persones que no com a jardiniers. Són alumnes que tenen unes mancances emocionals, unes mancances afectives brutals. M'estim més que se centrin més a ser

educats, a saber estar en un lloc. Molts no saben ni entrar en una aula ni dir bon dia i asseure's, ni saben què han de treure per fer una classe. Et pot parèixer surrealista, però hi ha alumnes que vénen sense paper ni bolígraf ni res. És tracta més d'educar que d'ensenyar. (Tutor 3, badia de Palma)

Els necessiten molta rutina, les coses molt quadriculades, tot molt visual, tot molt estructurat, encara que sigui a un nivell molt baix, perquè a ells a vegades els falten estructures. (Tutor 2, Mallorca nord-llevant)

Els continguts gairebé són el menys important; es tracta de treballar hàbits i motivar la gent perquè treballi. El que vull és que puguin estar unes hores asseguts i que, si jo els faig fer una tasca, siguin capaços de fer-la. (Tutor 2, badia de Palma)

Crec que el tema dels hàbits és prioritari per a aquesta gent i, després, el tema dels continguts cal anar-lo camuflant un poc [...]. Cal tenir en compte qui són. Que estiguin dins d'una aula ja és un èxit brutal. Després intentar que vegin la importància de certs hàbits, coses que no veuen en el seu grup d'amics, ni a ca seva. Jo vull fer tal cosa. Idò he de pensar com ho he de demanar, com m'he de dirigir a una altra persona. (Tutor 1, Mallorca nord-llevant)

El discurs de l'educació com a relació mestre-aprenent

L'aprenentatge d'un ofici i la puntualitat en la feina són aspectes que surten a les entrevistes, principalment entre els professors dels mòduls específics, però no exclusivament. També podem trobar aquest discurs entre professors dels mòduls de caràcter general:

És el que et deia dels hàbits: si tu no ets capaç d'arribar puntual a classe, què m'assegura que seràs capaç d'arribar puntual a la feina? (Orientador 1, badia de Palma)

Jo no som el professor, jo som en P, el xef de cuina. El meu objectiu és que tu acabis a la cuina. (Tutor 1, badia de Palma)

Arribes a l'hotel i ell [l'alumne] és una persona en pràctiques però col·labora com a treballador amb els altres. S'hi incorpora fent el que fan els altres. No és un treballador, està en pràctiques, però no està mirant, perquè les pràctiques són tallar, fer, cuinar. (Tutor 1, badia de Palma)

4. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS

El present capítol tenia com a fi dos objectius. El primer objectiu, més general, era avaluar el funcionament dels PQPI a partir de les aportacions dels agents implicats i el segon analitzar els discursos del professorat.

En relació amb el primer objectiu, el conjunt dels membres de la comunitat educativa entrevistats subratlla les diferències amb l'ESO i el seu contingut més flexible, amb la incorporació d'una part pràctica i d'aprenentatge d'un ofici. Els alumnes assenyalen com a principal motiu per a l'elecció del PQPI el fet que sigui una alternativa a la via ordinària per a l'obtenció del títol d'ESO. A les entrevistes es destaca la baixa autoestima i la inseguretat

dels alumnes, així com el bon funcionament de les relacions professor-alumne basades en l'empatia i la proximitat.

Per a la descripció del format del PQPI i la seva operativitat a partir de les aportacions dels entrevistats, s'han agafat com a referència els estudis de Vega i Aramendi (2010b) i Aramendi et al. (2011) per al País Basc. Malgrat que les Balears i el País Basc són dos contextos bastant diferents (una economia turística versus una economia industrial i un alt índex d'abandonament escolar versus un baix índex), s'obtenen resultats semblants pel que fa a la satisfacció de l'alumnat amb la utilitat i el funcionament dels PQPI.

En relació amb el segon objectiu, el capítol prenia com a model l'estudi de Bernad i Molpeceres (2006) quant als discursos del professorat sobre la pràctica educativa. A diferència de Bernad i Molpeceres (2006), a les entrevistes només s'identifiquen els discursos de l'educació com a relació de tutela (en la manera de subratllar la centralitat de l'aprenentatge d'hàbits) i l'educació com a relació mestre-aprenent (en la manera d'atorgar importància a l'aprenentatge d'un ofici i als hàbits disciplinaris propis d'un ambient laboral). Els discursos de l'educació com a apoderament i l'educació com a intermediació no s'han pogut identificar a les entrevistes dutes a terme. L'educació com a apoderament necessita una participació activa de l'alumnat i l'educació com a intermediació necessita un alumne emprenedor o «empresari de si mateix».

El context de crisi econòmica, el deballestament de l'estat del benestar i la desinversió en matèria educativa tenen conseqüències sobre la definició i el disseny dels programes del tipus PQPI. D'una banda, hi ha mesures tècniques com l'augment de la ràtio d'alumnes en aquests programes i la disminució de la varietat de l'oferta, que poden afectar la qualitat d'aquests programes. D'altra banda, el fet que les polítiques educatives només impulsin aquests programes per la seva flexibilitat i l'orientació eminentment envers la inserció laboral pot accentuar els discursos i les pràctiques que prioritzen la formació de treballadors i deixin en un segon terme l'educació dels ciutadans.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Amer, J. (2011). «Educación y sociedad turística en Baleares. Las políticas públicas educativas ante el impacto de la economía de servicios turísticos en el abandono escolar». A: *Investigaciones Turísticas*, 2, 66-81.
- Aramendi, P.; Vega, A.; Santiago, K. (2011). «Los programas de atención a la diversidad en la educación secundaria desde la perspectiva de los estudiantes: estudio comparado». A: *Revista de Educación*, 356, 185-209.
- Bernad, J. C.; Molpeceres, M. A. (2006). «Discursos emergentes sobre la educación en los márgenes del sistema educativo». A: *Revista de Educación*, 341, 149-169.
- Boltanski, L.; Chiapello, E. (2002). *El nuevo espíritu del capitalismo*. Madrid, Akal.
- Bourdieu, P. (1999). *La miseria del mundo*. Madrid, Akal.
- Calero, J. (2006). *Desigualdades tras la educación obligatoria: nuevas evidencias*. Madrid, Fundación Alternativas, document de treball 83/2006.
- Conselleria d'Educació i Cultura (2011). *Dades estadístiques. Programes de qualificació professional inicial i cicles formatius*. Document de la Conselleria d'Educació i Cultura, Govern de les Illes Balears.
- Fernández Enguita, M.; Mena, L.; Riviere, J. (2010). *Fracaso y abandono escolar en España*. Barcelona, Obra Social Fundació la Caixa.
- Hornillo, I. (2009). *Perspectiva emocional y de género en el fracaso escolar: un estudio sociocultural en programas de garantía social*. Tesis doctoral. Universidad de Sevilla.
- Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (LOE). BOE, núm. 106, dijous, 4 de maig de 2006.
- Marhuenda, F. (2006). «Presentación. La formación para el empleo de jóvenes sin graduado: educación, capacitación y socialización para la integración social». A: *Revista de Educación*, 341, 15-34.
- Merino, R.; García, M.; Casal, J. (2006). «De los programas de garantía social a los programas de cualificación profesional inicial. Sobre perfiles y dispositivos locales». A: *Revista de Educación*, 341, 81-98.
- Vega, A.; Aramendi, P. (2010a). «Entre el fracaso y la esperanza. Necesidades formativas del alumnado de los programas de cualificación profesional inicial». A: *Educación XXI*, 13(1), 39-63.
- Vega, A.; Aramendi, P. (2010b). «La atención a la diversidad: interrogantes para la iniciación profesional de los "fracasados"». A: *Enseñanza & Teaching*, 27(1), 157-170.